

Vlaams
Parlement

ingediend op **1899** (2018-2019) – Nr. 1
22 februari 2019 (2018-2019)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door Marius Meremans en Katia Segers

over het verzoekschrift
over een bibliotheek voor iedereen

Samenstelling van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media:

Voorzitter: Bart Caron.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Marius Meremans, Wilfried Vandaele, Miranda Van Eetvelde, Manuela Van Werde, Herman Wynants;

Karin Brouwers, Sabine de Bethune, Joris Poschet, Orry Van de Wauwer;

Lionel Bajart, Jean-Jacques De Gucht;

Yamila Idrissi, Katia Segers;

Bart Caron.

Plaatsvervangers:

Paul Cordy, Kathleen Krekels, Ludo Van Campenhout, Karl Vanlouwe, Elke Wouters, Peter Wouters;

Cindy Franssen, Tinne Rombouts, Koen Van den Heuvel, Johan Verstreken;

Rik Daems, Francesco Vanderjeugd;

Bert Moyaers, Tine Soens;

Imade Annouri.

INHOUD

1. Toelichting	4
1.1. VVBAD	4
1.2. Public Libraries 2020	5
1.3. Iedereen Leest	6
1.4. Gebruikersonderzoek	8
2. Bespreking	9
2.1. Katia Segers	9
2.2. Marius Meremans	10
2.3. Bart Caron	10
2.4. Bruno Vermeeren	11
2.5. Ilona Kish	11
2.6. Sylvie Dhaene	12
2.7. Dennis Mathysen	12
2.8. Slotronde	13
Gebruikte afkortingen	14

Bijlagen: zie de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

Op donderdag 13 december 2018 hield de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media over het verzoekschrift 'een bibliotheek voor iedereen' een hoorzitting met de VVBAD, Public Libraries 2020, Iedereen Leest en het gebruikersonderzoek.

De presentaties bij de toelichting van VVBAD, Iedereen Leest en het gebruikersonderzoek zijn te vinden op de [dossierpagina](#) van dit verslag op www.vlaamsparlament.be.

1. Toelichting

1.1. VVBAD

Bruno Vermeeren, beleidsmedewerker VVBAD, licht het initiatief toe. De campagne 'Bibliotheek voor Iedereen' werd opgezet door veertig organisaties, gesteund door honderd ambassadeurs en uitgevoerd door honderden vrijwilligers. Als resultaten vermeldt de spreker:

- 57.000 handtekeningen, die begin oktober 2018 werden overhandigd aan de parlementsvoorzitter;
- talrijke mooie kindertekeningen;
- de ondertekening van het charter door 231 gemeentebesturen, die echter niet is afgerond daar nog ruim negentig besturen nog niet hebben getekend.

In het charter wordt de bibliotheek omschreven als een klavertje vier. Afgezien van het feit dat het geluk brengt, zijn alle elementen even nodig. Ten eerste gaat het om de lokale inbedding als knooppunt van organisaties uit verschillende domeinen. Voor haar activiteiten moet de bibliotheek over voldoende werkmiddelen beschikken.

Om in te spelen op de snel complexer wordende samenleving moet ze daarnaast beschikken over deskundigheid in de vorm van voldoende goed opgeleid en correct beloond personeel, met kansen op bijscholing.

Voorts is de bibliotheek een plek, meer bepaald een open huis dat vlot bereikbaar is met het openbaar vervoer en de fiets. Men moet er niet alleen kunnen lezen en in stilte studeren, maar ook gamen, koffie drinken en met mensen praten. De spreker erkent dat die combinatie een uitdaging is. Hij vermeldt in het bijzonder de toegankelijkheid, met voldoende ruime openingstijden.

Tot slot biedt de bibliotheek toegang tot cultuur en informatie. Van belang zijn hier: de lage drempel – bij voorkeur is de toegang gratis voor kinderen en jongeren – en de begeleiding voor wie zelf niet over de nodige competenties beschikt.

Bruno Vermeeren herinnert aan de regeringsbeslissing om van bibliotheekbeleid een lokale verantwoordelijkheid te maken. Gemeentebesturen beslissen zelf of ze een bibliotheek nodig hebben en hoe die er dan moet uitzien.

In dat verband maken de initiatiefnemers zich zorgen. De spreker toont enkele grafieken uit de BIOS-gegevens van de Vlaamse overheid, met cijfers over het aantal vestigingen, het personeelsbestand en het collectiebudget. In het jaar 2016 vertonen die overal een dramatische knik. Dat is niet zozeer te wijten aan sluitingen van bibliotheken door gemeentebesturen, maar dat komt doordat die besturen sindsdien niet langer verplicht zijn om data te leveren. Doordat de gegevens thans onvolledig zijn, wordt het voor de minister van Cultuur moeilijk de door hem beloofde opvolging waar te maken.

Daarbovenop komt een al eerder geconstateerde daling van 10 procent in het collectiebudget. Een kwart van de bibliotheken signaleert dat ze in 2016 en 2017 met minder personeel moesten werken dan het jaar voordien. Bovendien is de

eindverantwoordelijke steeds vaker geen bibliothecaris maar bijvoorbeeld een vrijetijdscoördinator. In het licht van de netwerkgedachte is dat geen slechte evolutie, maar ze roept vragen op als het erop aankomt om in te spelen op de snelle ontwikkelingen in de sector. De Deense 'open library' is een voorbeeld van een dergelijke evolutie.

Het eerste verzoek van de indieners van het verzoekschrift is dan ook dat het parlement de situatie in de sector blijft volgen en ingrijpt waar nodig. Voor data verwijst de spreker naar BIOS, de Bibliotheekmonitor en onderzoeksresultaten. De minister van Cultuur voert alvast zijn ondersteuningsbelofte uit door Cultuurconnect de digitale basisinfrastructuur voor de sector te laten ontwikkelen. Andere voorbeelden zijn de inzet van Iedereen Leest op het vlak van leesbevordering en de hoop dat ook bibliotheken zullen terechtkunnen bij het nieuwe steunpunt Bovenlokaal Cultuurbeleid.

Anderzijds is op bepaalde domeinen de ondersteuning helemaal weg. Zo staat geen enkele instantie bibliotheken bij in:

- het beheer van de fysieke collectie;
- omvattende visieontwikkeling;
- hun beleid qua opleiding en permanente vorming.

De tweede vraag aan het Vlaams Parlement is dan ook om in voldoende ondersteuning te blijven voorzien op alle domeinen van de werking. Dat is ook belangrijk voor de overheid zelf. In dat verband wijst Bruno Vermeeren op de onrustwekkende resultaten van het PIRLS-onderzoek over begrijpend lezen. De aanpak daarvan mag men niet exclusief van het onderwijs verwachten, want de opbouw begint al vroeger. Bibliotheken kunnen hier een rol spelen, net als in de e-inclusie in het kader van Vlaanderen Radicaal Digitaal.

Tot slot verzoeken de indieners om samen na te denken over de rol van het bibliotheeknetwerk in de realisatie van Vlaamse beleidsdoelstellingen.

Bruno Vermeeren vermeldt nog de BSAE Award, die de campagne op 21 november in ontvangst nam voor 'Ledenorganisaties die het verschil maken'.

1.2. Public Libraries 2020

Ilona Kish, director Public Libraries 2020, legt uit dat haar organisatie een projectgroep is die op twee fronten actief is. Het is om te beginnen de enige bibliotheekvereniging in Brussel die met de EU samenwerkt en haar leden helpt om contacten te leggen met Europese volksvertegenwoordigers. Tegelijk werkt ze samen met belangrijke bibliotheken over heel Europa in experimenten met nieuwe en andere werkwijzen. Aan de hand van enkele uitzonderlijke voorbeelden wil ze laten zien hoe die met de trends en uitdagingen omgaan. Overigens kunnen ook kleine bibliotheken die principes toepassen.

Ten eerste vermeldt Ilona Kish Dokk1, een 'buitengewone ruimte' die enkele jaren geleden in het Deense Aarhus is opengegaan. Inspirerend vindt ze dat zowel het stadsbestuur als de omliggende regio's hun publieksdiensten in het gebouw hebben ondergebracht. Burgers kunnen er nu ook paspoorten en rijbewijzen krijgen, waardoor de bibliotheek het centrum van het gemeenschapsleven is geworden. Het concept is revolutionair, maar werkt ontzettend goed. Het speelt een rol in burgerdataprogramma's en werkt met opendata.dk. De bibliotheek is de plaats waar de burger zich begeeft om in smart cities verzamelde data te begrijpen.

Het tweede voorbeeld is Storyhouse in het Engelse Chester, dat een theater, bioscoop en bibliotheek combineert in één weefsel. De bibliotheek is verspreid over

de hele ruimte. Het thema is het creëren en vertellen van verhalen, waaraan de leden van de gemeenschap en bibliothecarissen samenwerken. In hun eerste jaar ontvingen ze meer dan een miljoen bezoekers, in deze niet eens zo grote stad.

Tegenover het Finse parlamentsgebouw in Helsinki opende vorige week Oodi. Het presenteert zichzelf als een levende ontmoetingsplaats. Ook daar ligt de nadruk op samenwerking. De spreker vindt het fascinerend dat zoveel geïnvesteerd wordt in innovatieve en creatieve bibliotheken.

Overigens maakt ook Muntpunt indruk op buitenlandse bezoekers uit de sector, net als het Gentse baken De Krook. Bijzonder interessant daaraan is de samenwerking met de universiteit en imec. Hetzelfde geldt voor de permanent bemande digitale helpdesk. Die is van belang omdat de helft van de Europese bevolking de digitale basisvaardigheden ontbeert voor opdrachten die variëren van werk zoeken tot iets afdrukken.

De vraag is natuurlijk hoe de bibliothecaris van een kleine bibliotheek met dergelijke uitdagingen moet omgaan als hij er alleen voor staat. In dat verband toont de spreker een grafische voorstelling met statistische data over digitale vaardigheden in de EU. In vergelijking doet Vlaanderen het best goed, al is er natuurlijk ruimte voor verbetering.

Zoals gezegd hebben de meeste openbare bibliotheken in dorpen of kleine steden een beperkte staf van een of twee personen. Ook zij zijn echter op zoek naar innovatieve manieren om met hun gemeenschap om te gaan. De eurobarometer leert dat EU-burgers de aanpak van sociale ongelijkheid een belangrijk punt vinden. Lokale bibliotheken vragen zich af hoe ze tot inclusie kunnen bijdragen. Volgens Ilona Kish komt het erop aan de kleine bibliotheken met de grotere te verbinden in de strijd tegen de nieuwe sociale kloof ten gevolge van verschillen in digitale vaardigheden en de daarmee verbonden toegang tot diensten. Bibliotheken gaan over collecties maar ook over connecties.

Een sleutelrol ligt in de strijd tegen fake news en desinformatie. De directeur merkt op dat ook de nieuwe bibliotheken nog steeds gebouwen vol boeken zijn en met interactie tussen personeel en klanten, zij het niet noodzakelijk aan de klassieke onthaalbalie. Haar organisatie is op zoek naar manieren om praktijken uit de grote, moderne bibliotheken te laten doorsijpelen in de kleine, in het licht van de aanpak van de grote samenlevingskwesties van deze tijd.

In het centrum daarvan staat de bibliothecaris, die ondersteuning en vorming nodig heeft, net als instrumenten en hulpbronnen. Zonder hem is de bibliotheek slechts een gebouw met boeken en ook niet meer dan dat.

Tot slot gaat Ilona Kish nog in op de financiering. Heel Europa wordt geconfronteerd met bezuinigingen en druk op het overheidsbudget. Op veel plaatsen is er sprake van lokale financiering en strategieën. Vraag is hoe men een evenwicht kan vinden tussen enerzijds sterk leiderschap en visie op een nationaal niveau, en anderzijds de autonomie die nodig is voor de creatie van de diensten die de lokale gemeenschap nodig heeft.

1.3. Iedereen Leest

Sylvie Dhaene, directeur Iedereen Leest, focust op leesbevordering. Openbare bibliotheken moeten hoofdrolspelers zijn in de bevordering van een brede leescultuur en geletterdheid in de ruimste zin, van alle burgers levenslang. De werkelijkheid is vandaag echter veeleer onrustwekkend dan geruststellend. De eerder genoemde besparingen hebben vanzelfsprekend een negatieve impact op de leesbevordering, zowel op korte als lange termijn.

Die tendensen worden zichtbaar in de dagelijkse werking van Iedereen Leest. De spreker vermeldt:

- de mogelijkheden, draagkracht en kwaliteit bij de uitvoering van programma's als Boekstart;
- het kader en de begeleiding van de Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen;
- de implementatie van campagnes als de Voorleesweek of Jeugdboekenmaand.

De niveauverschillen op het vlak van toeleiding, communicatie, begeleiding, visievorming en beleidsvoering blijken niet in de eerste plaats met schaal te maken te hebben maar wel met deskundigheid en met de beleidskeuzes op lokaal niveau.

Elk Vlaams actieplan verhoogt zijn slaagkansen als het de rol van openbare bibliotheken als laagdrempelige publieke plekken versterkt. Iedereen Leest gelooft in de structurele uitbouw van leesbevorderingsnetwerken over verschillende domeinen, met sterke bibliotheken en goed opgeleid personeel als spil.

Leesbevordering is urgent. Er komen alarmkreten uit allerlei hoeken. Uitspraken van beleidsverantwoordelijken die de noodzaak van bibliotheken in vraag stellen, vindt de spreker onbegrijpelijk en choquerend. Dat gebruikers minder ontlenen, neemt niet weg dat bibliotheken een andere, gemeenschapsvormende rol kunnen spelen. Wel blijft ook voor Sylvie Dhaene een diverse en kwaliteitsvolle boekencollectie de basis. Net als musea horen bibliotheken collecties samen te stellen, te bewaren en te ontsluiten.

Uiteraard moet zorgvuldig met overheidsmiddelen worden omgesprongen, maar filialen sluiten is niet het antwoord. Nabijheid is immers belangrijk voor toegankelijkheid en participatie. Evenmin kunnen directeurs van cultuurcentra de deskundigheid van bibliothecarissen vervangen. Het antwoord is wel: de versterking van bibliotheken en hun kwaliteitsvolle uitbating door competente managers en medewerkers in verschillende domeinen, waaronder collectievorming, educatie, publiekswerking en communicatie. Die functies worden in andere cultuurhuizen als noodzakelijk beschouwd voor de kwaliteit. Waarom dan niet in bibliotheken?

De directeur betreurt dat de betekenis van bibliotheken als plaats van ontmoeting, ontplooiing en kansen zo wordt onderschat. Toegang tot boeken is geen luxe maar een noodzaak. Steden en gemeenten die er wel voor kiezen, zien de positieve effecten. De maatschappelijke opbrengst wordt bevestigd door heel wat internationaal onderzoek.

Voor wetenschappelijk onderbouwde artikels over leesbevordering en -plezier verwijst de spreker naar de website van Iedereen Leest, met gedeelde kennis en praktijkervaring en getuigenissen van lezers. Van die laatste verhalen wordt er om de twee weken één gepubliceerd. In meer dan de helft wordt de rol van de bibliotheek vermeld als plaats die het verschil maakte, ook al werd daar niet expliciet om gevraagd. De spreker leest enkele fragmenten voor uit de interviews met Peter De Graef, Orhan Agirdag, Petra De Sutter, Fatih De Vos en Frank Deboosere.

Vervolgens gaat Sylvie Dhaese in op de recente bevraging die Iedereen Leest uitvoerde in openbare bibliotheken. Er kwamen 462 unieke reacties uit 260 bibliotheken, dus acht op tien. Het doel was inzicht in het leesbevorderingsaanbod en in het beleid van de openbare bibliotheek. De resultaten zijn gebundeld in een rapport, dat downloadbaar is op www.iedereenleest.be.

Het aanbod blijkt zich te richten op diverse doelgroepen en is erg geschakeerd, maar te weinig zichtbaar voor het beleid. Omdat er nog groeipotentieel is, zal Iedereen Leest zijn dienstverlening ten aanzien van openbare bibliotheken blijven

ontwikkelen. Hoewel er in de praktijk veel wordt samengewerkt op het terrein, zijn er weinig uitgeschreven beleidsplannen. Ook bij de netwerkfunctie valt nog winst te boeken. Iedereen Leest stimuleert deze onder andere met het al vermelde Boekstart.

De belangrijkste nood blijkt professioneel opgeleid personeel te zijn, naast nieuwe profielen, meer visie op beleid, duurzame samenwerking, informatie en kennis. Iedereen Leest verbindt zich ertoe nog actiever op die behoeften in te spelen, onder ander door lerende netwerken te faciliteren en samenwerkingsprojecten op te zetten met onderzoeks- en vormingsinstellingen.

Tot slot herhaalt de spreker dat ze vooral pleit voor meer mogelijkheden tot professionalisering en de structurele investering in diverse vormen van ondersteuning. Ze verzoekt de commissie te waken over het ambitieniveau.

1.4. Gebruikersonderzoek

Dennis Mathysen, onderzoeker VUB, licht de eerste resultaten toe van het gebruikersonderzoek BIB2018. Het betreft de nieuwe editie van een eerder onderzoek uit 2004. De vragen van toen werden niet louter overgenomen. Het onderzoek speelt immers ook in op nieuwe ontwikkelingen. Daartoe zijn sommige vragenreeksen uitgebreid en andere geschrapt. Het initiatief kwam van de VVBAD. Onder leiding van professor Ignace Glorieux voerde Dennis Mathysen zelf het onderzoek uit.

Alle Vlaamse bibliotheken werden in april 2017 uitgenodigd tot deelname. De enquête kon zowel digitaal als op papier worden ingevuld. Het aantal deelnemende bibliotheken daalde van 165 in 2004 tot 105. In ruil kregen ze alle een gepersonaliseerd rapport. De data werden verzameld tussen februari en juni 2018, wat 45.228 ingevulde enquêtes opleverde, aanzienlijk meer dan de 32.000 in 2004. Dat 70 procent van de respondenten daar meer dan 20 minuten voor nodig had, illustreert het engagement.

De tendensen die de onderzoeker vandaag voorstelt, komen voort uit de redactie van de genoemde rapporten, die vrijwel allemaal klaar zijn. De spreker wijst daarbij op de context waarin de bibliotheek als informatieverstrekker veel concurrentie kreeg sinds 2004. Fysieke dragers waren toen nog relevanter, terwijl streamingdiensten of smartphones nauwelijks bestonden. Bibliotheken zagen de trend echter aankomen en zetten de evolutie richting beleving in.

Toch leert de enquête dat de kerntaak om materiaal uit te lenen, nog altijd belangrijk is. Bibliotheekbezoekers die boeken op regelmatige basis ontlenen, maken ook in 2018 nog 98 procent van het totaal uit. Voor dvd's en strips zijn de percentages zelfs licht gestegen, terwijl die voor cd's dalen. Slechts 0,8 procent van de bibliotheekbezoekers leent nooit enig materiaal uit. De beschikbaarheid van ontlening blijkt ook een van de vier belangrijkste redenen om een andere bibliotheek te bezoeken, dus waarschijnlijk een grotere.

Terwijl in 2004 slechts 11,5 procent soms of regelmatig deelnam aan activiteiten, is dat nu opgeklommen tot 21,8 procent. Ook de tevredenheid daarover is aanzienlijk gestegen, van 48,2 tot bijna 70 procent. Bibliotheken zetten daar dus met succes op in. Overigens neemt de tevredenheid op alle vlakken systematisch toe. Van de dienstverlening door het personeel scoren bijna alle onderzochte aspecten meer dan 90 procent tevredenheid.

Voorts blijkt de bezoeker behoorlijk honkvast te zijn: 50,2 procent zou nooit een andere bibliotheek bezoeken voor materiaal, bijna zes op tien nooit voor een activiteit. Bereidwilligheid neemt nog af met afstand: negen op tien bezoekers

zou nooit meer dan vijftien kilometer afleggen om materiaal uit te lenen. Anderzijds is wel één op vier van de respondenten lid van meerdere bibliotheken.

Bibliotheken worden vaker en langer bezocht. Terwijl in 2004 slechts 6,4 procent wekelijks of vaker ging, is dat nu al 15,8 procent. De spreker heeft nog geen sluitende verklaring waarom de mensen langer blijven, maar mogelijk spelen activiteiten een rol. Er zijn ook meer bezoekers die langer blijven om de krant of een tijdschrift te lezen.

Uit deze bevindingen concludeert Dennis Mathysen dat de bibliotheek anno 2018 een uitnodigende plek is met een dubbele functie.

In 2004 ging 55,8 procent akkoord met de stelling 'uitnodigende plek'. In 2018 werd dat al 66,4 procent.

'Dubbele functie' behelst naast de klassieke materiaal- en informatieverzorging, die intact is gebleven, ook een toenemende rol als beleavingscentrum.

De evolutie van de openbare bibliotheek tussen 2004 en 2018 is mondiaal een succesverhaal, besluit Dennis Mathysen.

2. Bespreking

2.1. Katia Segers

Katia Segers onthoudt van Bruno Vermeeren vooral dat de cijfers een knik vertonen omdat de systematische opvolging is weggevallen na het verdwijnen van de verplichting om data door te sturen. Het commissielid pleit om die verplichting opnieuw in te voeren, opdat men de vinger aan de pols kan houden.

Kan men uit de cijfers over de afname van collectievorming en personeelsbestand afleiden dat sommige gemeentebesturen hun bibliotheek loslaten? In dat verband is ook het aantal besturen dat het charter niet ondertekende, zorgwekkend. Dat is zeker zo in het licht van de fusies, die tot sluitingen kunnen leiden. Gezien de beperkte verplaatsingsbereidheid zijn die fusies zeker niet de juiste weg.

Tot hoever overweegt iemand doorgaans die verplaatsing, in duur of in afstand? Op welke manier loopt de campagne voort om de ontbrekende gemeenten aan te spreken? Hoe kan men hen bewustmaken?

De bibliotheek evolueert in het digitale tijdperk van plaats waar men komt voor boeken, kranten of tijdschriften naar een huis van mediageletterdheid. Dat behelst veel meer dan alleen digitale ondersteuning. Het gaat ook om gezelschap en ontmoeting. Werden daar ook vragen over gesteld in het onderzoek dat Ilona Kish vermeldde? Zijn er Europese cijfers over aantallen bibliotheekbezoekers? Wat zijn de tendensen en regionale verschillen?

Voorts treedt Katia Segers het belang van leesbevordering bij, niet alleen bij kinderen maar ook voor taalverwerving door nieuwkomers.

Waarom namen minder bibliotheken deel aan de enquête in 2018? Zorgt de tijd die nodig is voor het invullen, niet voor een vertekening naar ouder publiek? Heeft de spreker al kennis genomen van de Antwerpse onderzoeksresultaten over cultuurcentragebruikers? Wat kan uit de vergelijking geleerd worden?

2.2. Marius Meremans

Marius Meremans is het niet eens met de tekening op de presentatie van Ilona Kish over 'equality and equity', waarin de mensen met de meeste kansen minder krijgen opdat minder kansrijke mensen hen in de middenmoot kunnen bijbenen. Volgens het commissielid moet iedereen zoveel mogelijk kansen krijgen. De maatschappij wordt niet gelijkwaardiger door de kansen van sommigen te verminderen, waarschuwt hij.

Op een van de slides is het aantal hoofdvestigingen gedaald. Het lid vraagt een verduidelijking van die term, want in zijn begrip zou dat betekenen dat er nu gemeenten zijn zonder enige bibliotheek. Als men met hoofdvestiging filiaal bedoelt, klopt het wel weer. Marius Meremans pleit voor een duidelijk onderscheid.

Een personeelsbestand betreft niet louter het aantal vte. Gemeentebesturen zoeken naar efficiëntiewinst. Het kan best dat sommige functies door automatisering overbodig worden. Wel beaamt de spreker dat bibliotheken over voldoende gekwalificeerd personeel moeten beschikken. Misschien moet men die vaardigheden als mogelijkheid opnemen in masteropleidingen.

Dat lokale besturen minder spenderen aan de collectievorming in hun bibliotheek, heeft te maken met schaal. Voor kleinere gemeenten is de combinatie daarvan met ICT en nieuwe werkvormen moeilijk. Daarom pleit Marius Meremans om de intergemeentelijke samenwerking meer slagkracht te geven, met daarin geïntegreerd het lees- en cultuurbeleid. Anderzijds bestaat die samenwerking tussen cultuurcentra en bibliotheken op heel wat plaatsen al. Zien de sprekers daarin geen alternatieve manier om de nood te lenigen? Dergelijke verbanden kunnen ook instaan voor de opleidingen die ze bepleiten.

Het commissielid erkent de belangrijke rol van bibliotheken bij de integratie van nieuwkomers. Hij betreurt dat de filialen die tijdens de vorige legislatuur omwille van besparingen zijn gesloten, niet altijd een waardig alternatief kregen, in het bijzonder voor de jongere kinderen. In elk dorp zou een polyvalente plek moeten zijn waar senioren kunnen kaarten en de agent spreekuur houdt, naast een uitleenpost van de bibliotheek.

2.3. Bart Caron

Bart Caron beaamt de buitengewoon belangrijke rol van bibliotheken in de strijd tegen de achteruitgang van de leescultuur. Die is misschien niet dramatisch maar toch reëel. Geen cultuuruiting is toegankelijker dan lezen, en bovendien is dat te beleven in een informeel, aantrekkelijk en ontspannen kader.

De spreker betwijfelt echter dat in deze context de schrapping van de bibliotheken uit het decreet betreffende het lokale cultuurbeleid gevolgen heeft gehad, aangezien dat decreet op dat vlak ook eerder al geen harde vereisten bevatte en de beleidsruimte van de gemeenten vrijwel absoluut was. Leeft de afbouw volgens Bruno Vermeeren werkelijk bij lokale besturen? Ziet de VVBAD-beleidsmedewerker dan echt een gevolg van de aanpassing aan dat decreet? Of gaat het over een efficiëntieoefening met de beschikbare middelen?

Bart Caron deelt de ongerustheid over de toekomst van de openbare bibliotheek, maar welke veranderingsprocessen stelt men nu al vast? Gaat het over het personeelsbestand, het aantal openingsuren of het aantal filialen? Zijn er gemeenten die een sluiting overwegen?

Hoe schat Ilona Kish de positie van de Vlaamse openbare bibliotheken tegenover die in andere Europese landen? Bart Caron doelt meer bepaald op het aantal, de

spreiding, het personeelsbestand en het overheidsbudget, al is hij zich bewust van de verschillen binnen Europa.

Is er een relatie met de positie van het cultuurbeleid? Is er inderdaad een relatie tussen leesbevordering en de nabijheid van lectuur?

2.4. Bruno Vermeeren

Bruno Vermeeren antwoordt dat het aanvankelijk de bedoeling was dat de gemeentebesturen pas in hun nieuwe samenstelling de vraag zouden krijgen om het charter te ondertekenen, dus vanaf januari 2019. Het enthousiasme was echter zo groot dat de initiatiefnemers hun meteen al die kans hebben gegeven. Ze hebben wel het plan opgevat om de resterende besturen nog eens aan te schrijven.

De spreker blijft betreuren dat de dataset niet meer volledig is, maar richt die boodschap ook tot de bibliotheken zelf. Hij erkent dat het personeelsbestand en het aantal vestigingen meer in detail moeten bekeken worden. Tijdens deze presentatie waren de cijfers vooral illustratiemateriaal bij zijn bezorgdheid.

Voor zover bekend zijn er geen hoofdvestigingen gesloten. De daling van het aantal bedieningspunten is wel constant, maar dat hoeft niet zo te zijn. In Rotterdam bijvoorbeeld is na een zware reductie opnieuw een tegenbeweging ingezet, zij het in samenwerking met andere partners in de wijken.

Het nieuwe decreet bovenlokaal cultuurbeleid biedt inderdaad mogelijkheden om de samenwerking en de schaalvergroting te stimuleren. Die moet dan zowel transversaal als sectoraal zijn.

Bij de bezorgdheden noemt de spreker in het bijzonder de aanwezigheid van de bibliotheek als basisdienst, waar elke burger toegang toe heeft. Die bestaat nog, maar is op dit moment niet meer gegarandeerd. Kleinere gemeenten hebben tijdens de financiële crisis zwaar moeten terugschroeven, eerst op collectie en werking, maar nu ook door niet-vervanging van gepensioneerde medewerkers.

Over de vraag of men dan niet beter helemaal kan stoppen, wordt wel degelijk gediscussieerd, al kwam er nog nergens een negatieve beslissing uit voort.

De bibliotheek is een goede plaats voor netwerkvorming, want ze is overal aanwezig in Vlaanderen en is gewoon om samen te werken, uit te wisselen en expertise te delen. De discussie over die kracht wordt op Vlaams niveau te weinig gevoerd.

Ook de opleidingen moet men op een hoger niveau zien dan de samenwerkingsverbanden. De twee bestaande graduaatsopleidingen moeten volstaan om Vlaanderen te dekken. Voor het overige staat men nog niet ver in de organisatie en structurering van de opleiding.

Dat minder gemeenten deelnamen aan het gebruikersonderzoek, heeft te maken met de veranderde bovenlokale context. In 2004 wierp het gloednieuwe VCOB, dat daar ook de middelen voor had, zich erop. De vraag om een herhaling kwam nu terecht bij de VVBAD, die de vraag besprak met Cultuurconnect en het departement. Dat departement vond het moment niet aangewezen, terwijl de VVBAD juist het perspectief van de nieuwe lokale meerderheden zag. Dat deze editie toch kon worden waargemaakt, was alleen mogelijk door de inzet van de lokale bibliotheken zelf.

2.5. Ilona Kish

Ilona Kish legt uit dat het onderzoek specifiek ging over de digitale vraag in bibliotheken. Het is een hele uitdaging om vergelijkbare Europese statistieken te

vinden in het culturele domein in het algemeen en bibliotheekwezen in het bijzonder. Dat geldt nog meer als de diensten lokaal gefinancierd zijn. Er is wel anekdotische informatie over bijvoorbeeld het toegenomen bibliotheekgebruik in Spanje.

Nederland en Vlaanderen zijn de enige regio's die laten betalen voor registratie. De vraag is hoe men gebruikers telt op plaatsen met een vrije toegang. Het is nochtans precies een kernwaarde van bibliotheken dat ze open en toegankelijk zijn.

Ook Ilona Kish zou graag over vergelijkend onderzoek beschikken naar het omslagpunt in de verhouding tussen aantallen bibliotheken en burgers. Tsjechië heeft meer bibliotheken per inwoner dan Vlaanderen, maar er zijn geen data. Het gaat ook niet om aantallen maar om kwaliteit, al is er vanzelfsprekend een zeker minimum nodig. Scandinavische bibliotheken zijn minder talrijk maar hebben een hoger cultureel en burgerengagement.

Over de overheidsuitgaven voor bibliotheken per inwoner bestaan er absoluut geen gegevens, vanwege de lokale bevoegdheid.

Politieke wil is essentieel, zoals ook de ervaring in het Verenigd Koninkrijk leert. Blinde bezuiniging leidt tot een kettingreactie met beperkte openingstijden, minder bezoekers en vervolgens pleidooien voor sluiting. Burgerbewegingen strijden voor heropening, wat soms leidt tot bibliotheken die volledig van vrijwilligersinzet afhangen.

De situatie is erg gecompliceerd. Ilona Kish kan wel begrip opbrengen voor de delicate positie van lokale besturen, want er is niet altijd voldoende geld voor een school, een hospitaal en een bibliotheek.

Op de vraag van Marius Meremans over ongelijke kansen antwoordt de spreker dat bibliotheken erg goed de klant in zijn behoeften voorzien, hoewel verschillende mensen verschillende dingen nodig hebben. Het beeld van de doos die nodig is om over de muur te kunnen kijken, kan natuurlijk vervangen worden door een transparante muur. De spreker pleit voor een flexibele en innovatieve benadering van de mogelijke oplossingen. Bibliotheken werken daaraan. Ilona Kish wil hen steunen in dat streven.

2.6. Sylvie Dhaene

Sylvie Dhaene stelt vast dat een derde van de gemeenten het charter niet heeft ondertekend, en dat ook een derde niet heeft ingetekend op Boekstart. Ze is benieuwd of het om dezelfde gemeenten gaat.

2.7. Dennis Mathysen

Dennis Mathysen bevestigt dat de belangrijkste knik in de afstand wel degelijk vijftien kilometer is. Slechts 10 procent wil die afstand of meer afleggen, terwijl 49,8 procent en 29,2 procent respectievelijk vijf en tien kilometer aanvaardt. Hij heeft echter geen cijfers over de werkelijke afstanden tussen de Vlamingen en hun bibliotheken. Die vraag komt wel aan bod in het geplande regiorapport.

Katia Segers vraagt zich af op hoeveel er moet worden bijgebouwd opdat iedere Vlaming binnen de vijf kilometer een bibliotheek zou aantreffen.

Dennis Mathysen bevestigt de budgettaire verklaring van het lagere aantal deelnemers in 2018. De lengte van de enquête zorgt niet direct voor oudere respondenten, maar wel voor hoger opgeleide. Het is namelijk een eigenschap van elke vragenlijst die moet ingevuld worden. Het publiek was deze keer wel anders samengesteld, maar het grootste verschil is de leeftijdsverdeling: deze

keer waren er inderdaad veel meer ouderen. Om vertekening te voorkomen, werden een aantal wegingen uitgevoerd. Als men de samenstelling ent op die van 2004, blijken er uiteindelijk geen noemenswaardige verschillen.

Dat er ondanks een kleiner aantal deelnemende bibliotheken toch meer respondenten waren, wijt de spreker aan het digitale platform. Daardoor kon men de enquête ook thuis invullen. Er werd niet voor een steekproef geopteerd, opdat zoals de bibliotheken hadden gevraagd, de niet-geregistreerde gebruikers eveneens aan het woord konden komen. Het grote aantal respondenten leverde het voordeel op dat ook voor kleine groepen die meestal ondervertegenwoordigd zijn, analyses mogelijk werden.

2.8. Slotronde

Bart Caron wil nog weten of het aanbod van meervoudige functies in bibliotheken ook de participatie stimuleert van bepaalde categorieën van de bevolking. Of versterkt het vooral de reeds aanwezige groep?

Dennis Mathysen verwijst naar het uitnodigende karakter, waarvoor sommige bibliotheken consistent hoger scoren bij alle deelgroepen van het bezoekerspubliek.

Cathy Coudyser peilt naar bevindingen over bibliotheken die zelf naar wijken of doelgroepen trekken met boeken, zoals het strand of een woonzorgcentrum. Wellicht biedt de digitale revolutie ook daar mogelijkheden.

In verband met die experimenten zal *Sylvie Dhaene* de link bezorgen van het rapport van Iedereen Leest. Ze vermeldt bib-aan-huis en de dienstverlening in woonzorgcentra. Een aantal voorbeelden zijn in het memorandum terug te vinden.

In het ideale scenario zijn beide opties aanwezig. Veel hangt wel af van het aantal beschikbare vrijwilligers.

De belevingswaarde van bibliotheken wordt gestimuleerd door campagnes als de Voorleesweek of Digitale Week. Vraag is wel altijd of er voldoende personeel is voor een kwaliteitsvol aanbod.

Wat het aantrekken van nieuwe doelgroepen betreft, leidt een initiatief als Boekstart tot samenwerking met andere verenigingen, en tot investeringen in baby- en peuterhoeken.

Bruno Vermeeren bevestigt dat bibliotheken veel experimenteren met buiten de muren treden, vaak in het kader van leesbevordering. Hij vermeldt strandbibliotheken, pop-ups bij evenementen, en bedieningspunten in een OMCW of bij Kind en Gezin. Een volledig overzicht ontbreekt echter.

Bart CARON,
voorzitter

Marius MEREMANS
Katia SEGERS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

BIOS	Bibliotheek Informatie- en Opvolgingssysteem
BSAE	Belgian Society of Association Executives
EU	Europese Unie
ICT	informatie- en communicatietechnologie
imec	Interuniversitair Micro-elektronicacentrum
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
VCOB	(historisch) Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken (nieuwe naam = Lokaal, Cultuur en Steunpunt, LOCUS)
vte	voltijdsequivalent / voltijdequivalent
VUB	Vrije Universiteit Brussel
VVBAD	Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen